

2012
3. szám

Jog

történeti szemle

BUDAPEST · GYŐR · MISKOLC · SZEGED

A TARTALOMBÓL

Grotius és a *mare liberum* koncepciója

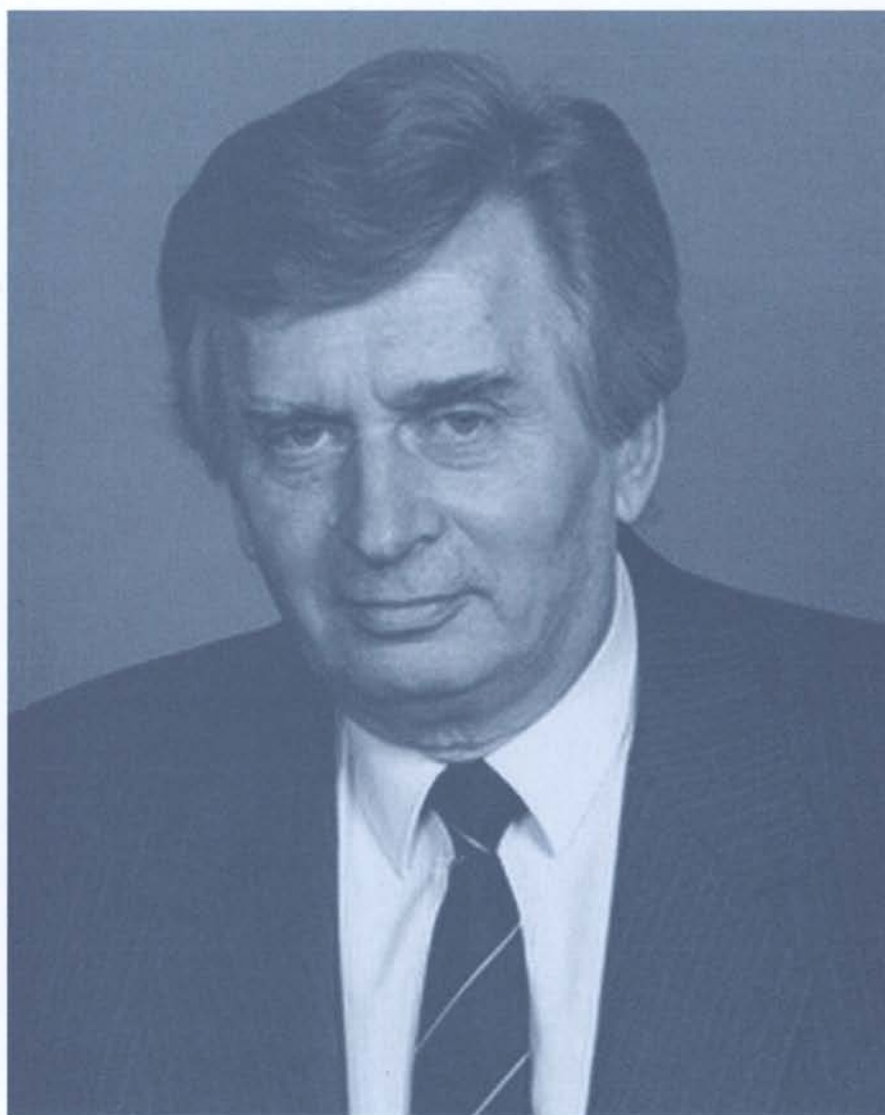
Antall József a demokratikus jogállamiságról és a parlamentáris demokráciáról

„Alkotmánytan” a Magyar Rádióban (Az 1949. évi alkotmány)

Az állampolgárság és a községi illetőség szabályozása a neoabszolutizmus időszakában

Az alaptörvényekről a történeti alkotmány időszakában

Az ír nyelvi paradoxon

Antall József

TARTALOM

TANULMÁNY

CSATLÓS Erzsébet: Grotius és a mare liberum koncepciója.....	1
ERDŐDY Gábor: Antall József a demokratikus jogállamiságról és a parlamentáris demokráciáról.....	10
SIMÁNDI Irén: „Alkotmánytan” a Magyar Rádióban (Az 1949. évi alkotmány).....	20
VARGA Norbert: Az állampolgárság és a községi illetőség szabályozása a neoabszolútizmus időszakában, különös tekintettel az OPTK vonatkozó rendelkezéseire	26

MŰHELY

KISS Bernadett: Piros lámpás házak a Dunántúlon.....	31
NACSA Mónika: Az alaptörvényekről a történeti alkotmány időszakában	41
NAGY Noémi: Az ir nyelvi paradoxon	48

KÖNYVEKRŐL

A megsüvegelendő 450 év – Az ELTE Egyetemi Könyvtár története – GOSZTONYI Gergely.....	59
Egy osztrák jogász a „reformkorból” – Válogatás Karl Josef Pratobevera önéletrajzi írásából – KÉPESSY Imre.....	61

SZEMLE

Az alkotmánybíráskodás múltja, jelene és jövője. Sólyom László előadása a Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákkörének ülésén – BEKE-MARTOS Judit	62
A tudományos „utánpótlás” konferenciája az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán – B.-M. J.....	65
Német-magyar büntetőjog-történeti esereszeminárium Szekszárdon – K. I.....	66
Szente Zoltán akadémiai doktori értekezésének nyilvános védése – ERDŐS Csaba.....	67
Kiss Bernadett PhD-disszertációjának nyilvános vitája – FREY Dóra.....	68
Juventus victus – Erdődy János és Jusztinger János doktori értekezéseiről – DELI Gergely.....	69
Rokolya Gábor PhD-értekezésének nyilvános vitája – KONCZ Ibolya Katalin.....	71
Jakab Éva az Osztrák Tudományos Akadémia tagja lett – POZSONYI Norbert.....	73
Thomas Olechowski előadása az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán – K. I.....	74
HÍREK.....	77
E számunk szerzői.....	80

A címlapon:

Antall József

(Pestújhely, 1932. április 8. – Budapest, 1993. december 12.): magyar nyelv és irodalom-történelem-levéltár szakos tanár, muzeológus, könyvtáros politikus, a Magyar Demokrata Fórum elnökeként Magyarország rendszerváltás utáni első választott miniszterelnöke.

Jog

történeti szemle

Nemzetközi szerkesztőbizottság:

Dr. Wilhelm Brauner (Bécs), Dr. Izsák Lajos (a szerkesztőbizottság elnöke), Dr. Peeter Järvelaid (Tallinn), Dr. Günter Jerouschek (Jéna),
Dr. Srđan Šarkić (Újvidék), Dr. Kurt Scelmann (Bázel), Dr. Erik Štenpien (Kassa)

Szerkesztőség: Dr. Barna Attila, Dr. Homoki-Nagy Mária, Dr. Máthé Gábor, Dr. Mezey Barna, Dr. Révész T. Mihály, Dr. Stipta István

Szerkesztő: Élesztős László (e-mail: elesztosl@ajk.elte.hu)

A szerkesztőség címe: 1053 Budapest, Egyetem tér 1-3., II. em. 211. Tel./Fax.: 411-6518

ISSN 0237-7284

Kiadja az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszéke, a Károli Gáspár Református Egyetem Jogtörténeti–Jogelméleti Intézete, a Széchenyi István Egyetem Jogtörténeti Tanszéke, a Miskolci Egyetem Jogtörténeti Tanszéke, a Szegedi Tudományegyetem Magyar Jogtörténeti Tanszéke és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Jogtudományi Tanszéke

Felelős kiadó: Dr. Mezey Barna

Kiadói munkák: Gondolat Kiadó

Varga Norbert

Az állampolgárság és a községi illetőség szabályozása a neoabszolutizmus időszakában, különös tekintettel az OPTK vonatkozó rendelkezéseire*

A neoabszolutizmus időszakának magyar alkotmánytörténeti fejlődése magán hordozza az osztrák jogrendszer sajátosságait. Megfigyelhető ez akkor is, ha az állampolgársági jog szabályozás-történetét vizsgáljuk. Az 1848–1849. évi jogi reformok alapvetően nem érintették az állampolgársági jogot. Az 1848. évi állampolgársági javaslat elfogadása sem változtatott volna azon a tényen, hogy az uralkodó nem hagyta hatályban az áprilisi törvények nagy részét.

A kiegyezésig a császári kormányhatóságok gyakorolták a legfőbb állami hatalmat, amelynek következtében az állampolgárságról szóló okiratokat is idegen hatóságok állították ki. Az 1849. március 4-én kiadott oktrojált alkotmány foglalkozott a birodalmi állampolgárság kérdésével. Az Olmützi Alkotmány csak az egységes osztrák birodalmi polgárjogot ismerte el.¹ Ez azt jelentette, hogy az állampolgárságot csak az osztrák jog szerint lehetett megszerezni és elveszíteni. Az 1851. december 31-én kiadott császári nyílt parancs (*Sylvesterpapent*) a fenti rendelkezést formailag hatályon kívül helyezte.² A gyakorlatban azonban más valósult meg, hiszen a birodalmi állampolgárságot továbbra is érvényesnek tekintették. Külön magyar állampolgársági jogot nem ismertek el az osztrák szervek. A cs. kir. kormányhatóságok az állampolgársági ügyekben az osztrák jog alapján jártak el. Az OPTK, az 1832-ben kiadott kivándorlási pátens, a községi illetőségre vonatkozó, 1849-ben kiadott osztrák községi törvény és az 1859-ban megjelent új illetőségi törvény alapján hozták meg döntéseiket.³ Kérdésként merül fel, hogyan lehetett megítélni a neoabszolutizmus állampolgársági rendszerét? Létezett-e közjogilag értelmezhető magyar állampolgárság 1849 és 1867 között?

Az idegen hatóságok az állampolgárság és a községi illetőség ügyében nem járhattak volna el. Érvényesnek kellett tekinteni a *nemo plus juris transferre potest, quam ipse habet* elvét, amelynek következtében az így szerzett állampolgárság és illetőség érvénytelen volt. Ez a szabály csak a magyar állampolgársági jog tekintetében bírt jogi relevanciával. Ebből következett, hogy az állampolgárságból származó jogok is csak addig voltak érvényesek, míg a császári kormányzervek működtek.

Az állampolgárság megszerzése és elvesztése az OPTK alapján

Az Osztrák Polgári Törvénykönyv személyekre vonatkozó részében az állampolgársági szabályok is megtalálhatók.⁴ Az állampolgárságot születéssel és felvétellel lehetett megszerezni. A szülők állampolgársága volt az elsődleges (*ius sanguinis*), amely azt jelentette, hogy a külföldön született törvényes gyermekek apjuk állampolgárságát kapták meg (*ius sanguinis a patre*). A törvénytelen gyermekek esetében az anya állampolgársága volt az irányadó (*ius sanguinis a matre*), az apa állampolgársága irreleváns volt. A nő elveszítette állampolgárságát, ha külföldihez ment férjhez, amely egyben azt is jelentette, hogy az ilyen házasságból származó gyermekek az idegen honosságú apa állampolgárságát szereztek meg. Abban az esetben, ha egy osztrák állampolgár külföldi nővel kötött házasságot, akkor a nő hallgatólagosan megszerezte férje honosságát. A házasságból származó gyermekek szintén az apa állampolgárságát „örökölték”. Természetesen az is előfordulhatott, hogy egy állampolgár külföldi örökbefogadott, aki csak az OPTK 29–30. §-aiban rögzített szabályok teljesítése mellett szerezhetett honpolgárságot.⁵ A törvénykönyv 29. §-a szerint az a személy kaphat osztrák állampolgárságot, aki közszolgálatba lépett, üzleti tevékenységének folytatásához e jogi státusz elengedhetetlen volt, az ország területén lakott megszakítás nélkül legalább tíz éven át, s ezen idő alatt nem követett el olyan cselekményt, amely büntetőjogi felelősségre vonást eredményezett volna.⁶

Az idegen állampolgárság megszűnt az osztrák honpolgárság megszerzésével. A honosításért az illetékes közigazgatási hatósághoz kellett fordulni. A döntés a Helytartóságot illette meg. Az esküt az illetékes járási hatóság előtt kellett letenni.⁷

A nyilvános közszolgálatba lépés kizárta az ideiglenes jelleget. Végleges és állandó szolgálatnak kellett lennie, amely alól kivették a katonáskodást.⁸ Az államszolgálat fogalmába nem értették bele a kamarási vagy titkos tanácsosi méltóságot. Az állampolgárságot továbbá nem lehetett megszerezni nemesség, érdemjel adományozása vagy udvari szolgálat által sem.

A „tíz évi szakadatlan itt lakás” nem minősült hallgatag szerzőmódnak, mert az 1853. évi udvari rendelet (1.2597. sz.) kimondta, hogy ezt a tíz éves folyamatos belföldi helyben lakást a Helytartóságnál kell igazolni. Az eskü letételét is megkívánták az érintett személytől. Magáról

* Jelen tanulmány részben a „DAAD-Heidelberg-Programm zur Förderung internationaler Gastwissenschaftlerinnen und Gastwissenschaftler” ösztöndíj (A/12/94594/Ref.:521) támogatásával jött létre.

az állampolgárság megszerzéséről okmányt állítottak ki. Az előbbi feltételek teljesítése nélkül is lehetett kérni az állampolgárság megszerzését a közigazgatási hatóságoknál. Ebben az esetben a kérelmező vagyoni viszonyait és erkölcsi életvitelét vették figyelembe (30. §). Ezt az eljárási formát hívta Haller „nyílt felvételnél”.⁹ A kérelmet a Helyhatósághoz kellett beadni, az esküt az illetékes közigazgatási hivatal írta elő, amely alól a nők felmentést kaphattak.

Az állampolgárság megszerzésének egy sajátos változata a visszahonosítás. Az állampolgárság ebben az esetben nem volt egyszerű, mert a kivándorolt személy csak „legfelsőbb kegyelem” által kaphatta vissza honosságát. Ha valaki engedéllyel hagyta el az országot, akkor rá az OPTK már ismertetett 29–30. §-ai vonatkoztak.

A megtelepedés elengedhetetlen feltétele volt az állampolgárság megszerzésének, még akkor is, ha a kérelmező ingó, ingatlan vagyonnal rendelkezett, vagy kereskedelmi tevékenységet folytatott (31. §).¹⁰

A férfi állampolgársága kiterjedt a feleségére és a gyermekeire. Nem vonatkozott ez a szabály azokra a gyermekekre, akik az apa állampolgárságának megszerzésekor már nagykorúak voltak.

A magyar alkotmányos rend helyreállításával szűnt meg annak a lehetősége, hogy idegen jogszabályok alapján szerezhessen valaki állampolgárságot. Ez azt jelentette, hogy 1849 után elvileg ugyanazok a szabályok érvényesültek, mint a rendi időszakban. Ha ezt az érvelést megfordítjuk, akkor arra a következtetésre kell jutnunk, hogy az alkotmányos viszonyok helyreállítása után *ipso iure* visszaható erővel hatálytalanná váltak a neoabszolutizmus alatt szerzett jogok. Ez sok embert érintett, hiszen az állampolgárságból eredő jogaikat nem gyakorolhatták tovább. Az osztrák jog alkalmazása tehát jogellenes volt, de nem csak a magyar fél, hanem az osztrákok szemszögéből is. A *Reichsbürgerrecht* nem lépett hatályba egyik fél területén sem, amelynek el kellett volna tűnnie a visszavont birodalmi alkotmánnyal. Ezért helyeselhető Királyfi Árpád megállapítása, miszerint „az osztrák jog szempontjából is hiányzott minden jogalap arra, hogy az állampolgári viszonyokat rendező osztrák törvények Magyarországra nézve is alkalmaztassanak”.¹¹

Az osztrák közjogászok (pl. Ulbrich, Milner) azt állították, hogy nem létezett külön magyar állampolgárság.¹² A magyar belügyminiszter átiratában (2728/1869. sz., 7863/1869. sz.) egyértelművé tette, hogy a vitás időszakban szerzett állampolgárságokat érvénytelennek tekinti. Az átmeneti időszakban csakis a magyar törvények és a szokásjog által lehetett megszerezni a magyar állampolgárságot. Az osztrák belügyminiszteri rendeletek elismerték, hogy ezen időszak alatt is létezett külön magyar állampolgárság.¹³

A magyar állampolgárságot 1848 és 1867 között csak egyszerű honfűsítással lehetett megszerezni, amelynek az volt a feltétele, hogy az érintett az ország területén megtelepedett legyen, egy adott város polgárai közé felvételt nyerjen, vagy telekkel rendelkezzen, ipart vagy más hivatászerű foglalkozást űzzön és a közterhekhez megfelelő módon járuljon hozzá. Az állandó letelepedést legalább

tízévi belföldön való tartózkodás alapján lehetett megítélni. A fentebb felsorolt feltételek teljesítése mellett sem szerezték meg a magyar állampolgárságot azok, akik idegen hatalom parancsa alapján tartózkodtak az ország területén.¹⁴ Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok elfogadásával is az 1848 előtti törvényi és szokásjogi rendelkezéseket erősítették meg, eltekintve néhány kivételtől, amelyek azonban nem érintették az állampolgársági jogot.

Meg kell jegyezni, hogy az OPTK szűkszavúan intézte el az állampolgárság megszűnésének szabályozását. A honosságát elveszítette az a személy, aki kiköltözött vagy külföldivel kötött házasságot. Meg kell említeni, hogy az ún. kivándorlási törvények is tartalmaztak ide vonatkozó szabályokat.¹⁵

Az 1849 és 1867 között szerzett állampolgárságot a magyar és az osztrák kormány sem ismerte el. „Így állott az állampolgárság ügye hazánkban, a mikor az abszolutizmus által megzavart jogrend restituáltatott és a jogfolytonosság az állampolgári viszonyok terén is helyreállítandó lett volna, azaz visszaállítandók lettek volna a magyar állampolgárság szabályozására az alkotmány felfüggesztése előtt érvényben volt jogszabályok.”¹⁶ Nem létezett egységes törvényi szabályozás. Ez a helyzet nem könnyítette meg a hatóságok munkáját. Ezért lett volna nagy jelentősége annak, ha az 1848. évi javaslatot elfogadják, mert a jogbizonytalanság megszűnt volna.¹⁷

A birodalmi állampolgárság lekerült a napirendről, amikor elfogadták az 1867. évi alaptörvényt, amely az osztrák állampolgárságot a birodalmi tanácsban képviselt országokra korlátozta. Osztrák részről hiányzott a törvényes alap, amely nélkül nem valósulhatott meg a közös állampolgárság. Ez nem érintette a „magyar állampolgárság integritását, nem hozott létre a magyar és az osztrák állampolgárság között sem egybeolvadást, sem pedig bármilyen jogi kapcsolatot.”¹⁸ A birodalmi állampolgárság létrehozásával egyidejűleg a magyar állampolgárságot egyszerű tartományi illetősséggé (*Kronlandszugehörigkeit*) szerették volna lesüllyeszteni.¹⁹

Az egyszerű honfűsítés szabályai nem vonatkoztak a zsidókra, akik nem tartoztak a bevett vallásfelekezetek közé. Bármikor beköltözhetek az ország területére, de állampolgári értelemben idegenek maradtak. Az 1867:17. tc. mondta ki, hogy az izraeliták a keresztény lakosokkal azonos megítélés alá esnek a polgári és a politikai jogok gyakorlása tekintetében. Ez azt jelentette, hogy azok a zsidó lakosok, akik a törvény meghozatala előtt legalább tíz évig az országban tartózkodtak és az egyszerű honosítás minden feltételének megfeleltek, magyar állampolgárokká váltak.²⁰

A magyar területen alkalmazott osztrák tisztviselők az osztrák jogszabályok értelmében megszerezték a szerhelyük illetőségét, amelyet azonban elveszítettek, amikor az alkotmányos jogrend helyreállt. Sajátos helyzet állt elő, hiszen sok embert megfosztottak az addig gyakorolt jogaitól. Ezek a szabályok a leszármazókra is vonatkoztak, ami emberileg tovább súlyosbította, jogilag bonyolultabbá tette a helyzetet. A vitás ügyekben közigazgatási hatóságok döntöttek.

A községi illetőség a neoabszolutizmus idején

Az állampolgárság megszerzésével szorosan összefüggő jogintézmény, a községi illetőség szabályozásának történet is meg kell vizsgálni. A neoabszolutizmus idején már bevezették a községi illetőséget, amelyet Magyarországon az 1871:18. tc. vezetett be a kiegyezést követően. A községi illetőség vizsgálata azért bír különös jelentőséggel az állampolgársági jog szempontjából, mert az illetőség felvétele egyben előfeltétele volt a magyar honosság megszerzésének is.

Az 1848. március 4-én kiadott birodalmi alkotmány negyedik fejezete szabályozta a községek jogait.²¹ Ezt követően egy ideiglenes községi rendelkezést bocsátottak ki 1849. március 17-én. A császári nyílt parancs hatálya Magyarországra nem terjedt ki, amelynek rendelkezései hatással voltak a községi törvényekre. A jogszabály alapelvei és a kiadott utasítás szerint országos bizottságokat rendeltek ki „az egyes országokban a közigazgatásnak az ezen alapelvekkel s utasítással megszabott értelemben leendő részletes szervezésére vonatkozólag”.²² Az 1851. augusztus 18-án kiadott utasítás szabályozta a szabad királyi városok és a rendezett tanáccsal bíró községek szervezését. A községhez és a városhoz tartozó személyek községi tagok és idegenek lehettek. A tagságot születéssel és a községi kötelékbe történő felvétellel lehetett megszerezni.

A községi kötelékbe való felvétel történhetett nyilvánosan vagy hallgatólagosan. Az első esetben a község hozzájárulását kellett megszerezni. „Hallgatagon” a nők szereztek meg az állampolgárságot házasságkötésük révén és azt a községi illetőséget, amelybe férje tartozott. Az idegenek a községi összeírási jegyzékbe való felvételtől számított négy év elteltével szerezheték meg az illetőséget, amelynek előfeltétele az osztrák állampolgárság volt. A külföldieknek ezt csak birodalmi polgárrá válásuk után lehetett megszerezni.

A következő esetekben lehetett elveszíteni az illetőséget: az állampolgárság megszűnésével, egy másik községbe való felvétellel, törvénysértés elkövetésével, vagy ha az illető csodeljárás alá került.²³ A községi választmánytól nyert engedéllyel vált hivatalossá a tagság. E területi szervnek volt lehetősége arra, hogy azokat a személyeket, akik az uralkodó, vagy a birodalom szolgálata közben kimagasló teljesítményt nyújtottak, tiszteletbeli „polgártagsággal” ruházza fel. Ez a viszony jogokat és kötelezettségeket teremtett mindkét fél számára. A községi terhekhez hozzá kellett járulni. Ezzel szemben a községhez való tartozás jogot adott, hogy az illető beleszóljon a községi vagyon felhasználásának módjába, gyakorolhatta az aktív és a passzív választójogot. A községi vagyonból történt a szegények segélyezése is.²⁴

Az Osztrák Polgári Törvénykönyv meghatározta, hogy a honosítás milyen feltételek mellett valósulhat meg, amelyek közül az egyik, hogy egy „osztrák község, az állampolgárság elnyerése esetére” legalább kilátásba helyezze a községi kötelékbe való felvételt.²⁵

Az 1853-ban kiadott rendelet mellékletei tartalmazták az illetőségi kérdések rövid rendezését. A szolgabíró hatáskörébe utalta a kérdéses ügyek intézését az érintett községgel történő egyeztetés után és a honossági bizonyítványok kiállítását.²⁶ A községi illetőség („kis állampolgárság”) a magyar közjogban az 1859. április 24-én kibocsátott pátenssel jelent meg, amely nem lépett hatályba Magyarországon.²⁷

A község tagjai (*Gemeindeglieder*) lehettek azok a községhez tartozók (*Gemeindeangehörige*), akik az adott községben laktak. A másik nagy csoportot azok a személyek (*Gemeindegensossen*) alkották, akik nem éltek a község területén, de ingatlanal rendelkeztek, vagy vállalkozóként ipart folytattak. Idegennek számítottak, akik nem tartoztak a községi kötelékbe. A község területén élhettek, ha fedhetlen jelleműek, saját magukat törvényes foglakozásból vagy vagyonuk jövedelméből, segély igénybevétele nélkül tartották fenn, a községi adókat megfizették és a rendszabályokat betartották. Az illetőség előfeltétele volt, hogy osztrák állampolgár legyen az adott személy. A törvényes gyermek illetőségét az apa illetősége határozta meg. Törvénytelen gyermek esetében az anya illetősége az irányadó. A szülők illetőségének megváltoztatása hatással volt a kiskorú gyermekére, hiszen az önjogúság eléréséig erről a gyerekek önállóan nem dönthettek. A községi illetőség megszerzésének nem lehetett alapja az örökbefogadás és a gyermektartás. A község területi szervét jogosították fel a kérdés eldöntésére. A magyar községi jog a polgárok osztrák minta szerinti megkülönböztetését nem ismerte, de egyéb rendelkezések iránymutató jelleggel bírtak a később elfogadott illetőségi szabályoknál. Az 1860. október 20-án kiadott pátens és a visszaállított közigazgatási szervezet megakadályozta a már fentebb említett jogszabály életbelépését. A községi illetőségi pátens Magyarországon nem bírt kötelező erővel, így az ebből származó magyarországi községi illetőségek eredményeként megadott állampolgárság érvénytelen lett.²⁸ A magyar kormányzat kijelentette, hogy az 1859. évi illetőségi nyílt parancs hatálya nem terjedt ki Magyarországra, így a községi illetőségen alapuló magyar állampolgárság a hazai jog szerint érvénytelen.²⁹

A szabadságharc leverését követően kialakult neoabszolutizmus államrendezkedése nem kedvezett a községek átalakításának. A kiegyezés után ez a bizonytalan jogi helyzet zavarokat okozott az illetőség és az állampolgárság megállapításában. Nem lehetett a magyar állampolgárságát megállapítani annak a személynek, aki a fentebb ismertetett rendelkezések alapján szerezte meg a községi illetőséget. Ez a szabály vonatkozott a leszármazóikra is.³⁰

Az 1867. évi kiegyezést követően újra felmerült az igény az állampolgárság szabályozására, hiszen a rendi szabályokat már nem lehetett alkalmazni. A belügyminiszter hatáskörében maradt a lehetőség, hogy döntsön az állampolgársági ügyekben. A közjogi államszervezeti struktúra jogszabályi háttérének megteremtését követően került sor az első magyar állampolgársági törvény, az 1879:50. tc. elfogadására.

VARGA, NORBERT

Die Regelung der Staatsangehörigkeit und der Gemeindezugehörigkeit in der Zeit der Neoabsolutismus, mit besonderer Berücksichtigung der Vorschriften des ABGB

(Zusammenfassung)

Die ungarische Verfassungsentwicklung der Zeit des Neoabsolutismus trägt die Merkmale des österreichischen Rechtssystems an sich. Es kann auch dann beobachtet werden, wenn man die Regelungsgeschichte des Staatsangehörigkeitsrechts untersucht. Die kaiserlichen und königlichen Regierungsbehörden wandten in Staatsangehörigkeitsfällen das österreichische Recht an. Die füllten ihre Entscheidungen anhand des ABGB, des 1832 verkündeten Auswanderungspatents, der 1849 verkündeten österreichischen Gemeindeordnung, die die Gemeindezugehörigkeit regelte und anhand des 1859 verkündeten neuen Zugehörigkeitsgesetzes. Der Aufsatz sucht die Antwort auf die

Frage, ob zwischen 1849 und 1867 eine öffentlich rechtlich auslegungsfähige ungarische Staatsangehörigkeit bestand. Dazu müssen die Bestimmungen des OPTK zum Erhalten und Verlust der Staatsangehörigkeit untersucht werden, sowie die damit eng verflochtene Regelung der Gemeindezugehörigkeit in der Zeit der Neoabsolutismus. Nach dem Ausgleich im Jahre 1867 bestand erneut Bedarf für die Regelung der ungarischen Staatsangehörigkeit, da die ständischen Regeln nicht mehr anwendbar waren. Nach der Schaffung des normativen Hintergrundes der Staatsorganisation wurde das erste ungarische Staatsangehörigkeitsgesetz, das Gesetz 50. Von 1879 verabschiedet.

Jegyzetek

- ¹ Csizmadia Andor: *A magyar állampolgársági jog fejlődése* (Állam- és Közigazgatás, XIX., 1969, 12. sz., 1083. p.); A birodalom összes polgára számára a 23. §-ban egy általános birodalmi polgárjogot állított fel. III. Abschnitt: *Von dem Reichsbürgerrechte*, § 23: *Für alle Völker des Reiches gibt es nur ein allgemeines österreichisches Reichsbürgerrecht*. Ein Reichsgesetz wird bestimmen, unter welchen Bedingungen das österreichische Reichsbürgerrecht erworben, ausgeübt, und verloren wird. Királyfi Árpád: *A magyar állampolgárság kizárólagossága*. In: Angyal Pál et. al.: *Ünnepi dolgozatok Concha Gyöző egyetemi tanársága negyvenéves emlékére* (Franklin, Budapest, 1912, 198. p.); Sashegyi Oszkár: *A neoabszolutizmus rendszere 1849–1867*. In: Pölöskei Ferenc–Ránki György (szerk.): *A magyarországi polgári államrendszerek* (Tankönyvkiadó, Budapest, 1981, 88. p.); Walter, Friedrich: *Österreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte von 1500–1955* (Verlag Hermann Böhlau Nachf., Wien–Köln–Graz, 1972, 164–168. p.); Mell von, Anton: *Grundriß der Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte des Landes Steiermark* (Verlag der Universitäts-Buchhandlung Leuschner & Lubensky, Graz–Wien–Leipzig, 1929, 659–661. p.)
- ² A Szilveszteri pápens ismertetése: Lehner, Oskar: *Österreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte mit Grundzügen der Wirtschaft- und Sozialgeschichte* (Universitätsverlag Rudolf Trauner, 1992, 194–197. p.); Walter, 1972: i. m., 178–183. p.
- ³ Királyfi, 1912: i. m., 198. p. Az 1852. évi községi törvényről bővebben: Brauneder, Wilhelm: *Oszták alkotmánytörténet napjainkig* (JPTE Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 1994, 188–189. p.). A községkehez: Sashegyi, 1981: i. m., 113–114. p.
- ⁴ Szamel I.ajos: *Az állampolgárok jogai és kötelezettségei*. In: Molnár Tibor (szerk.): *A magyar államjog alapjai* (Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, Budapest, 1953, 168. p.). Haller szerint az 1879:50. tc. hatályon kívül helyezte az OPTK 28–32. §-ait (*Allgemeines österreichisches bürgerliches Gesetzbuch* [ABGB]). Aus der kaiserl. Königl. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1953, 11–13. p.); Haller Károly: *Az oszták általános polgári törvénykönyv (szövege) jelenleg még érvényes alakjában* (Az Athenaeum R. Társa kiadása, Budapest, 1884, 11. p.). Az OPTK recepciójának történetéhez: Homoki-Nagy Mária: *A magyar magánjog kodifikációja a 19. században* (Jogtörténeti Szemle, 2004. 1. sz., 6. p.); Homoki-Nagy Mária: *Az Oszták Polgári Törvénykönyv hatása a magyar magánjogra*. In: Antalóczy Péter et al. (szerk.): *Kormányzás és kodifikáció. Tanulmányok az újkori Európa jogfejlődéséről* (Új Ember Kiadó, Budapest, 2006, 227–247. p.). Balogh szerint az OPTK bevezetésével valósult

- meg a teljes jogegyenlőség a gyakorlatban: Balogh Judit: *A magánjog átalakításának 1848-as kísérlete és az oszták jog uralma*. In: Vörös Imre (szerk.): *A magyar polgári átalakulás alkotmányos forradalma. Jogtörténetek 1848-ról* (Logod Bt, Budapest, 2001, 186. p.); Kajtár István: *A német (oszták) térség állam és jogfejlődése*. In: Horváth Pál– Révész T. Mihály (szerk.): *Általános Jogtörténet I.* (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994, 318–319. p.); Neschwara, Christian: *Oszták jog Magyarországon* (Jogtörténeti Szemle, 2007. 3. sz., 42–46. p.). A személyek jogát részletesen bemutatja: Floßmann, Ursula: *Österreichische Privatrechtsgeschichte* (Springer, Wien, 1996, 20–129. p.); Coing, Helmut: *Europäische Privatrecht*. Band II. (C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1989, 286. p.); Kocher, Gemot: *Grundzüge der Privatrechtsgeschichte und der Geschichte der Rechtswissenschaft in Österreich* (Böhlau Verlag, Wien–Köln, 1989, 62. p.); Beiller von, Sofrath: *Abhandlung über die Prinzipien des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches für die gesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie* (Manz Verlag, Wien, 1986, 31–33. p.); Stolz, Otto: *Grundriß der Österreichischen Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte* (Tyrolia-Verlag, Innsbruck–Wien, 1951, 16–154. p.); Schey, Josef: *Einleitung*. In: Klang, Heinrich–Gschmitzer, Franz (hrsg.): *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. I. Band (Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, Wien, 1964, 15. p.); Ogris, Werner: *Der Entwicklungsgang der österreichischen Privatrechtswissenschaft im 19. Jahrhundert* (Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1968, 1–5. p.)
- ⁵ Haller Károly: *Az általános polgári törvénykönyv, mint ez jelenleg Erdélyben érvényes; minden a legújabb időig megjelent és még hatályban lévő utólagos rendeletekkel, felvilágosító jegyzetekkel*. Kiadja: Stein János (Kolozsvár, 1865, 36. p.); Baintner szerint az örökbefogadás és a törvényesítés nem eredményezte az oszták állampolgárság megszerzését. Vö. Baintner János: *Az ausztriai általános magánjog alapjai, tekintettel a római jogra, s a francia és szászországi polg. törvénykönyvre. Függetlenül, ez elveknél a magyar jogéltre való alkalmazásáról* (Kertész József nyomása, Pest, 1868, 115. p.)
 - ⁶ Az üzleti tevékenység terén jelentős változtatást eredményezett az 1859-ben kiadott ipartörvény, amely az OPTK hivatkozott rendelkezését 1860 májusától hatályon kívül helyezte. Lásd: Haller, 1865: i. m., 36. p.; Királyfi, 1912: i. m., 199. p. Törvényesítés útján is meg lehetett szerezni az állampolgárságot (161. §). Bozóky háromféle személyi viszonyt különböztetett meg az állammal kapcsolatban:

- idegen (*forensis*), honlakosok (*indigena, incola*) és állampolgárok (*civis*). Vö. Bozóky Alajos: *Ausztriai magánjog rendszere* (Pallas, Budapest, 1891, 69. p.); Lásd még: Karvasy Ágost: *Az ausztriai általános polgári törvénykönyv. Rendszeresen előadva a hivatalos kiadáshoz kapcsolt függelék és a legújabb törvények által létrehozott toldásokkal és változásokkal* (Hoffmann és Molnár, Pest, 1870, 11–12. p.)
- ⁷ Bozóky szerint az osztrák jogban is létezett korábban a hallgatag szerzősmód: Bozóky, 1891: i. m., 70. p.; Baintner is a hallgatóságos szerzősmód feltételeit sorolta fel: Baintner, 1868: i. m., 116. p.
- ⁸ Haller, 1865: i. m., 35–36. p.; Korbuly Imre: *Magyarország közigazgatási és jogi állampolgársági viszonyai az ország közigazgatási szervezeteivel* (Az Eggenberger-féle Akad. Könyvkereskedés kiadása, Budapest, 1874, 227–228. p.); Bozóky, 1891: i. m., 69–70. p.
- ⁹ Haller, 1865: i. m., 37. p.
- ¹⁰ Uo., 37–38. p.
- ¹¹ Királyfi, 1912: i. m., 200. p.
- ¹² Ulbrich, Joseph: *Österreichisches Staatsrecht* (J. C. B. Mohr, Tübingen, 1909, 181. p.); Milner, Emanuel: *Die österreichische Staatsbürgerschaft und der Gesetzentwurf L: 1879 über den Erwerb und Verlust Ungarischen Staatsbürgerschaft* (Verlag und Druck von Franz Fues, Tübingen, 1880, 88. p.)
- ¹³ Bonceza Miklós: *Közigazgatási elvi határozatok egyetemes gyűjteménye*. 1. köt. (Kiadja a Magyar Közigazgatás Szerkesztősége, Pallas, Budapest, 1895, 2. p.); Királyfi, 1912: i. m., 202. p.
- ¹⁴ Czebe Jenő: *Útmutató honosítási, visszahonosítási, elbocsátási és illetőségi ügyekben. Kiegészítve az elszakított területeken érvényben lévő állampolgársági rendelkezésekkel és jogesetekkel* (Kiadja a Székesfőváros Tanácsa, Budapest, 1930, 7. p.)
- ¹⁵ Haller, 1865, 38–39. p. Az OPTK ezt követően az idegenek és az állampolgárok viszonyát, az idegenek jogait tárgyalta (33–34. §). Ugyanezen eseteket említette Bozóky is (Bozóky, 1891: i. m., 70–71. p.); Karvasy, 1870, 12. p.; Wolf, Karl: *Grundriss des österreichischen bürgerlichen Rechts* (Springer-Verlag, Wien, 1948, 19. p.). A *Heimatrecht* történetéhez: Gschnitzer, Franz: *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts* (Springer-Verlag, Wien–New York, 1966, 36. p.)
- ¹⁶ Királyfi, 1912: i. m., 206–208. p. A magyarok a jogfolytonosságot szerették volna elérni, vagy ahogy Hanák fogalmazott „*restitutio in integrum*”-ot. Ez a célkitűzés a neoabszolutizmust követően még erőteljesebben jelentkezett. Hanák Péter: *Magyarország a monarchiában* (Gondolat, Budapest, 1975, 141. p.)
- ¹⁷ Királyfi, 1912: i. m., 208. p. Czebe Jenő osztotta Királyfi álláspontját: Czebe, 1930, 7. p.
- ¹⁸ Az osztrák tartományokhoz való tartozás és a tartományi illetőség alakult át a polgári törvénykönyv rendelkezései révén állampolgársággá, amelyet az Olmützi Alkotmány birodalmi állampolgársággá szeretett volna változtatni. Királyfi, 1912: i. m., 204. p.
- ¹⁹ Uo., 205. p.
- ²⁰ Ferenczy Ferenc: *Magyar állampolgársági jog* (Kner Izidor Könyvnyomtató, Gyoma, 1930, 22–23. p.)
- ²¹ Az oktrojált alkotmány rögzítette a községek alapjogait, amelyek a következők: a községi képviselők választása, az új tagok felvétele, az önálló igazgatás a községi ügyek tekintetében, a községi képviselőtestület nyilvánossága és a községi háztartás vezetése. Kérészy Zoltán: *Községi közigazgatásunk alaptörvényének (1871: XVIII. tc.) előzményei*. In: Eckhart Ferenc–Degré Alajos (szerk.): *Emlékkönyv Dr. viski Illés József ny. r. egyetemi tanár tanári működésének negyvenedik évfordulójára* (Stephaneum Nyomda, Budapest, 1942, 264. p.). Ugyanezt a rendelkezést ismerteti Berzeviczy is: Berzeviczy Albert: *Az abszolutizmus kora Magyarországon 1849–1865*. I. köt. (Franklin, Budapest, 1922, 67. p.)
- ²² *Kaiserliche Entschließung vom 26. Juni 1849, womit die Grundzüge für die Organisation der Politischen Verwaltungs-Behörden genehmigt werden*. Alapelvek: *Grundzüge für die Organisation der Politischen Verwaltungs-Behörden: a) Bestimmungen über die Stellung und Wirkungskreis der politischen Organe, b) Bestimmungen über die Einführung der politischen Organisation*. (Kérészy, 1942: i. m., 266. p.)
- ²³ Uo., 280–281. p. Kérészy e rendelkezéseket az osztrák községi jog „legértékesebb” részének tartotta. Nem csak az illetőségre vonatkozó szabályok gyakoroltak hatást a magyar közigazgatási rendszer alakulására, hiszen osztrák minta alapján került be a magyar jogrendszerbe a *virilizmus* intézménye is.
- ²⁴ Uo., 268–269. p.
- ²⁵ Eöttevényi Nagy Olivér: *Osztrák közjog* (Vitéz A. Könyvkereskedése kiadása, Budapest, 1913, 47. p.); Milner, 1880: i. m., 4–48. p.; Adamovich, Ludwig: *Grundriss des österreichischen Staatsrechts (Verfassungs- und Verwaltungsrechtes)* (Druck und Verlag der Österr. Staatsdruckerei, Wien, 1927, 84–85. p.); Adamovich, Ludwig: *Handbuch des österreichischen Verfassungsrechts* (Springer Verlag, Wien–New York, 1971, 475–476. p.)
- ²⁶ Kérészy, 1942: i. m., 273. p.
- ²⁷ Csizmadia, 1969: i. m., 1084. p.; Czebe, 1938: i. m., 11. p.; Czebe, 1930: i. m., 33. p.
- ²⁸ Királyfi, 1912: i. m., 201–202. p. Erre utalt a belügyminiszter 1896. évi 24.957. sz. átirata a földművelésügyi miniszterhez. A községi közigazgatásra az 1832–1836. és az 1848. évi országgyűlésen elfogadott szabályok és az 1862. évi osztrák községi törvény rendelkezései vonatkoztak. Az említett törvények visszaállítását akarták elérni, de ez 1867-ig nem sikerült. Az Országbírói Értekezleten elfogadott Ideiglenes Törvénykezési Szabályok a szabad királyi városok, a rendezett tanáccsal bíró községek és a rendezett tanáccsal nem rendelkező községek bírói hatóságát visszaállította. Kérészy, 1942: i. m., 288–289. p. „A rendezett tanáccsal nem bíró községekben a helybeli bírónak két előjáró közbejöttével az 1832/6. 20-ik t. cz. értelmébeni bírósága” (24. §) „Szabad királyi és rendezett tanáccsal bíró városokban: a) a bírónak két tanácsbeli közbejöttéveli bírósága; b) a városi tanács, illetőleg városi törvényszék.” (25. §) Lásd: *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok* (Landerer és Heckenast sajátja, Pest, 1861, 13. p.)
- ²⁹ Királyfi szerint a hatálybalépés időpontját nem állapították meg. A szükséges előmunkálatok elvégzésére bizottságokat állítottak fel. (Királyfi, 1912: i. m., 201. p.)
- ³⁰ Uo., 202–203. p.

